

Ioannis Rusbrochii, *De ornatu spiritualitym nuptiarum Wilhelmo Iordani interprete.* Ed. Kees Schepers. Turnhout: Brepols, 2004. (Corpus Christianorum, Continuatio Mediaevalis 207) – 408 pp. ISBN 2 503 05079 4. € 180,-

Er is alle reden om blij te zijn met Kees Schepers' editie van Willem Jordaens' Latijnse vertaling van Jan van Ruusbroecs *Die geestelike brulocht*. Want het is een tekstuitgave met een al langere geschiedenis. In 1976 promoveerde de Canadese onderzoeker Bernard Desoer op een editie van deze tekst, die hij ook voorzag van commentaar. Maar de gestencilde vorm ervan maakte deze Latijnse *Brulocht* nagenoeg onbereikbaar voor verder onderzoek. In de negentiger jaren maakte dr. Desoer dan ook plannen voor een vernieuwde uitgave. Hij kon deze echter niet meer uitvoeren; hij overleed in 1998. Kort daarvoor had Kees Schepers het stokje van hem overgenomen. Voor deze editie stelde hij Desoers tekst bij naar de normen van deze tijd en schreef hij een nagenoeg compleet nieuwe toelichting.

Het boek bestaat uit twee bijna even lange delen van elk *circa* tweehonderd pagina's. Het eerste deel is de *Introduction*. Het tweede deel omvat de tekst van *De ornatu* met kritische commentaar (*Adnotationes*) en *Indices*. De introductie en de kritische commentaar zijn in het Engels gesteld, wat de toegankelijkheid van deze editie aanzienlijk verruimt. Bovendien voegt het boek zich

door deze werkwijze als vanzelf bij de nieuwste drietalige uitgave van Ruusbroecs oeuvre (Middel-nederlands, Latijn uit de zestiende eeuw en modern Engels).

Wie dit boek voor het eerst in handen krijgt zal zich wellicht verbazen over de lengte van de *Introduction*. Wie er zich nader in verdiept vindt er een schat aan informatie en tal van aanknopingspunten voor verder onderzoek.

Schepers opent het eerste hoofdstuk van het eerste deel met een zeer korte toelichting op de persoon van Ruusbroec en zijn traktaat *Die geestelike brulocht*. Terecht benadrukt hij daarbij de overvloed aan bestaande literatuur over de Brabantse mysticus en zijn werk. En al is dit een boek voor *specialisten*, ik zou hier toch iets meer context hebben toegejuicht. Aan de andere kant is het natuurlijk terecht dat nu eens alle aandacht uitgaat naar de vertaler, Willem Jordaens. Kees Schepers slaagt erin om uit de weinige, soms elkaar tegensprekende bronnen een beeld van deze huisgenoot van Ruusbroec te distilleren, met name met betrekking tot zijn werkzaamheden. Want naast vertaler was Jordaens ook kopiïst en zelf auteur. Dat hij de *Brulocht* vertaalde en dat deze vertaling hier voor ons ligt, dat weten we in elk geval zeker. Alleen van de datering betreft, zijn er de nodige speculaties: ergens tussen 1355 en 1360. Schepers betoog is grondig en helder geformuleerd. Deze kwalificatie geldt ook de manier waarop hij uitgebreid ingaat op Jordaens' vertaaltechniek. Die is niet, zoals de vertaler zelf laat weten, naar de letter van het woord, 'uerbum e uerbo', maar een zo getrouw mogelijke weergave van de betekenis, 'sensum de sensu' (p. 24 en 28; de *editor* lijkt hier naar analogie met 'uerbo' een kopiïstfout te maken: hij schrijft herhaaldelijk 'de senso'). Schepers laat onder meer zien hoe literaire conventies uit de ene taal worden ondervangen in de andere. Maar Jordaens is ook zelf inventief. Zo gebruikt hij ongewone of zelfgecreëerde woorden. En hij toont een voorliefde voor verkleinwoorden. Dat alles bij elkaar ver-raadt als het ware de *handtekening* van de vertaler. Het is een boeiend onderdeel van het boek. De auteur stelt dan ook terecht dat Jordaens' taal en stijl een aparte studie verdienen, niet alleen in *De ornatv*, maar ook in zijn andere geschriften.

In het tweede hoofdstuk van de *Introduction* behandelt Schepers de geschiedenis van *De ornatv*. Hij laat de plaats zien van Jordaens' vertaling tussen die van Geert Grote uit vermoedelijk 1383/1384 en die van Laurentius Surius die, samen met alle andere werken van Ruusbroec, in gedrukte vorm werd gepubliceerd in Keulen in 1552. Schepers concludeert dat Geert Grote's vertaling blijkbaar voorzag in de behoeften van

het Germaanse taalgebied. Die van Jordaens daarentegen zorgde met name voor de verspreiding van Ruusbroecs gedachtegoed binnen de Romaanse cultuur, zoals in Frankrijk en Italië, en ook in Vlaanderen, Engeland en zelfs Polen. De interesse voor het werk van de Brabantse mysticus in de Zuid-Europese landen betekende echter tegelijk het einde van verdere verbreiding. Plaats van actie: Parijs. Centrale figuur: de Parijse kanselier Jean Gerson (1363-1429). Hij veroordeelde bepaalde passages in de *De ornatv*. Ruusbroec was toen al overleden. Jan van Schoonhoven die pas na Ruusbroecs dood in Groendaal intrad, nam de verdediging op zich. Hij betoogde dat Jordaens *sensum de sensu* vertaalde. Vanaf dat moment kwam deze Latijnse vertaling in een kwaad daglicht te staan. André Combes heeft een uitgebreide studie (vier delen, 1945-1972) aan deze controversie gewijd. Uit deze massa aan informatie weet Schepers op scherpzinnige wijze de essentie naar voren te halen. Bovendien laat hij overtuigend zien hoe de censuur door Gerson de verdere verspreiding van Ruusbroecs werk blokkeerde. Pas in 1512 kwam er weer ruimte dankzij – o ironie van het lot – de samenwerking tussen de humanist Jacques Lefèvre d'Étaples en de Parijse uitgever Henri Estienne.

Het derde hoofdstuk biedt een uitgebreide beschrijving van de nog bestaande manuscripten en die ene Franse druk. Elke beschrijving wordt gevolgd door een handig literatuurlijstje. In het vierde hoofdstuk wordt de relatie tussen de verschillende tekstgetuigen uit de doeken gedaan. In het vijfde en laatste hoofdstuk van het eerste deel beargumenteert Schepers de wijze van uitgeven van de *De ornatv*. Hij houdt zich niet aan de regels van het klassieke Latijn, maar respecteert de middeleeuwse spelling. Dan volgen nog een drietal *Figures* die het stemma van de manuscripten, de verspreiding van *De ornatv* en de geografische spreiding van de tekstgetuigen weergeven. De *Introduction* wordt besloten met een *Bibliography*.

Het tweede deel is de kern van het boek, de tekst van *De ornatv*. Deze wordt gevolgd door een *Appendix* waarin de hoofdstuktitels van *De ornatv* nog eens op een rij worden gezet, door *Adnotationes* met de tekstkritische commentaar en door nog twee *Indices* met schriftecitaten en verwijzingen naar auteurs.

Met deze editie heeft Kees Schepers voortreffelijk werk geleverd. De eerder genoemde punten van kritiek vallen hierbij in het niet. Het belang van deze uitgave mag niet worden onderschat. Niet alleen is een waardevolle tekst toegankelijk gemaakt. We krijgen ook, aan de hand van deze *casus*, meer zicht op de wisselwer-

king tussen de volkstaal en het Latijn dat zo lang dé taal van de geleerden was. In de veertiende eeuw vonden tal van religieuze en wetenschappelijke teksten hun weg naar een groter publiek dankzij vertalingen in de volkstaal. Het omgekeerde kwam veel minder voor. Dat maakt *De ornatv* zonder meer interessant. Deze uitgave is ook een terecht eerherstel voor de vertaler Jordans. En daarnaast wordt, langs deze *omweg*, nog eens het belang van Ruusbroecs werk voor de Middelnederlandse literatuur bevestigd.

Hilde Noë